

"Bakılı" sanatoriyasının həyatindəki bağda gəzirdik. Burada ahıl yaşlı, simasından qəm, kədər, həsrət yağan orta boylu bir xanım diqqətimi özünə çəkdi. Onu da bəstəboy bir qız müşayiət edirdi.

Bu zaman otaq yoldaşım Cəsəret mənə yaxınlaşdı. Mən ona tərəf döndüm.

-Sən o xanımı tanımadınmı? - deyər soruşdu.

-Yox tanımadım, necə bəyəm?

-Deyirdin ki, Mikayıl Müşfiqi çox sevirsen, onun adını oğluna qoymusan. Gördüyün xanım Mikayıl Müşfiqin sevimlisi Dilbər Axundzadədir.

-Doğru deyirsən? - həyəcanla soruşdum. - Bəlkə yanılırsan? Yəni Dilbər Axundzadə hələ yaşayır?

-Özündən soruş, - dedi Cəsəret müəllim.

Bir anlığa sanki bədənimdən ekektirik cərəyanı keçdi. Həyəcan məni bürüdü. Müşfiqin cəfakəsi, sevimlisi Dilbərin çəkdiyi məşəqətlər, qəmli həyat hekayələri, çəkdiyi iztirabları xatırladan Müşfiqin ildırım kimi parlayan şair ob-

dadlardan biri olan Mikayıl Müşfiqin "Mənim dostum" poemasını çoxdan oxumuşdum. Elə o vaxtdan da məni bu sual narahat edirdi: doğurdanmı. Mikayıl Müşfiqin Lerikə (1938-ci ilədək Zuvand rayonu adlandırılmışdır) yönü düşmüşdür? Şairin poemada təsvir etdiyi surət və təbiət təsvirləri rayonun o vaxtki ictimai-siyasi həyatı ilə nə dərəcədə bağlıdır? Poema ilə əlaqədar axtarışlar apardım və Müşfiqlə görüşən adamlarla söhbət etdim.

"Xəzərdən soruşdum Müşfiqi, susdu, cavab vermədi.."

razını, incə, lirik şeirlərini, məşhur deyimlərini xatırladım...

"Kommunist" qəzetinin 16 oktyabr 1988-ci ildə "Mikayıl Müşfiq-80" rubikasında "Kövrək yaddaş" adlı yazı ilə birlikdə verilmiş Mikayıl Müşfiqin şəklində onun məhzun baxışlarına baxmaq olmur. Bu Müşfiqin yeganə son şəklidir ki, şair onu öz istəyi ilə çəkirməyib. Həbsxanada insan cəlladları məcburən çəkdiyərlər, şair haqda uydurduqları "cinayət işinə" tikmək üçün. Onun gözlərində kədər var, niskil var, intizar var. Çağlayan şair ilhamının buxovlanması, mənəvi etirazıdır bu kədərlə!

Dahi şair Hüseyn Cavid Müşfiqə yüksək qiymət verərək demişdi: "Mikayıl Müşfiq bir günəşdir, yandıqca yandıracaq". Yerlə kifayətlənməyən Hüseyn əfəndi Müşfiqi "səma şairi" adlandırmışdı.

Şəfəq saçan sənətkar, azman şair, şöhrəti solmayan Müşfiqin qəlbinə, beyninə, bütün varlığını hüceyrə-hüceyrə, gilə-gilə əridib təzə əsərlər yazmağa xalqa, cəmiyyətə gözü dolusu, kamınca xidmət etməyə qoymadılar. Onun zərif rübabını qaba əllər sərt daşlara çirpib sındırdılar, yazacağı misraları üreyində dondurdular...

Dilbər Axundzadəyə ehtiyatla yaxınlaşmış salamladım.

-Zəhmət olmasa Müşfiq barədə danışın, - deyər Dilbər Axundzadədən rica etdim. O, gözlərini məchul bir nöqtəyə zillədi, bəzi suallarına ağır-ağır cavab verdi. Müsahibəni 1988-ci il "Bolluq uğrunda" (indiki "Lerik") qəzetində "Dilbərin Müşfiqsiz günləri" adı ilə çap etdirdim. 1986-cı ildə isə işlədiyim eyni adlı qəzetdə "Müşfiq gəzib bur yerlərdə" adı ilə məqaləmi oxuculara təqdim etdim.

Mikayıl Müşfiqin 110 illiyi münasibəti ilə "Lerik" qəzetinin 23 iyun 2018-ci il tarixində "Xəzərdən soruşdum Müşfiqi, susdu, cavab vermədi..." oçerkinə 1109 sayılı məhbus - Mikayıl Müşfiqə həsr etmişəm.

Nadir istedadı, fitri qabiliyyəti ilə Azərbaycan poeziyasında xüsusi yeri olan Mikayıl Müşfiq 22 yaşında ilk kitabını çap etdirmiş, 26 yaşında Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının üzvü olmuşdur. O, ədəbiyyatı dəlicəsinə, xalqını müdriyyəsinə, Dilbəri Məcnuncasına sevdinə görə, 6 yanvar 1938-ci ildə güllələnmişdir. Lakin xalqın üreyində, ruhunda əbədi olaraq yaşayır Müşfiqi!

Müxtəlif illərdə Mikayıl Müşfiqlə əlaqədar çap etdirdiyim iki yazını "Ədəbiyyat" qəzetinə təqdim edirəm.

Müşfiq gəzib bu yerlərdə

Dərin müşahidə, duymaq və ifadə etmək qabiliyyətinə malik nadir iste-

Əsasən lirik bir şair kimi tanınmış M.Müşfiqin ictimai məzmunlu, realist planda yazdığı yeganə satirik poemasıdır "Mənim dostum". Şair bu poemanın mövzusunun Lerik rayonunun həyatından aldığı təəssüratlardan götürmüşdür.

O vaxtlar Zuvand rayonunun mərkəzi Lerik kəndi idi. Hazırda Zuvand dedikdə rayonun ərazisinin bir hissəsi nəzərdə tutulur. Yeri gəlmişkən deyim ki, "Zuvand" sözünün mənası talışca "oğulların məskən saldığı dağ" deməkdir.

M.Müşfiq Zuvandda 1933-cü ildə olmuşdur. Lerik rayon xalq maarif şöbəsinin işçisi Talib Babayevin xatirələrindən: - Mən 1933-cü ildə Halabın kənd ibtidai məktəbində müəllim işləyirdim. Tətil günlərində, bayramlarda kəndimizə -Cəngəmirana gələrdik. O vaxtlar maarif şöbəsi bu kəndə yerləşirdi və onun müdiri Xasay Nəsimovla az-çox tanışlığım vardı.

Aprel ayından nə üçünsə kəndə gəlmişdim. Xasay məni evə çağırırdı. Dedi ki, qonağım var, sən də gəl, həmsöhbət olaq. Razılaşdım. Xasayın yaşadığı mənzilə daxil olub gördüm ki, stulda bir cavan oğlan oturub. Düşündüm ki, yəqin Xasayın yeni tanışlarından, şəhərdən gəlib. Qara kostyum geymiş, ağ köynəyin üstündən də qalstuk bağlanmışdı. Saçlarını səliqə ilə yana darıtmışdı. Gülümsər gözlərində işıq yanırırdı. Mənə elə gəlirdi ki, onu hardasa görmüşəm. Ancaq harada? - xatırlaya bilmirdim.

Xasay qonağı mənə təqdim elədi:

-Tanış ol, Mikayıl Müşfiqidir, - dedi, - Bakıdan gəlib.

Müşfiqlə səmimi görüşdüm.

-Bizim dağlara xoş gəlmisiniz, səfa gətirmisiniz, dedim: - Yəqin bu tərəflər xoşunuza gəlib.

-Əlbəttə, xoşuma gəlir, - dedi: - Doğrusu, bu yerlərdə yaşamaq da, işləmək də hüner istəyir adamdan. Kəlikotlu çayından heç doymaq olmur. Xasayın da ki, qayğıkeşliyini görürsünüz...

Müşfiqin səsinəndən hiss etdim ki, o axırıncı sözləri istehza ilə dedi.

Yaxşı yadımdadır. Mən Müşfiqlə Xasay evimə qonaq dəvət elədim. Onlar üçün zəfəranplov bişirtirdim, toyuq ləvəgisi ələtdirdim. Çox xoşuna gəldi.

Bizdə olduğu gün onun son dərəcə xeyirxah, alicənab, mənəvi cəhətdən gözəl adam olduğunu gördüm. Hər sözü yerində deməyi bacarırdı. Şeirlərində necəydisə, xasiyyəti də ələydi. Həyatdan, insanlardan, yeni cəmiyyət quruculuğundan böyük şövqlə danışardı. Bədhətən bizə çox şeirlər söylədi. Tə-

əssüf ki, adları yadımda qalmayıb.

Gedərkən Müşfiq bizimlə sağollaşdı. "Dağlarda yenidən görüşənədək" - dedi. Görünür ki, bir daha Lerikə gəlmək şairə qidmət deyilmiş. O unudulmaz görüşü heç vaxt unutmur, mehriban şairimizi tez-tez xatırlayıram...

-Bəs əsərin satirik qəhrəmanı Saday haqqında nə deyə bilərsiniz? - deyər Talib Babayevdən soruşdum. O deyir:

-O vaxt Xasay Nəsimov Zuvand rayonunda maarif müdiri idi. Xasay Gəncədən gəlmişdi. Ancaq yerli camaat ona "Saday Mirzə" ləqəbini vermişdi. Bədəncə arıq, sarı saçlı idi. İri gözləri vardı, sifəti çopurdu. Ovçuluğa böyük maraq göstərirdi. Qoşalülə tufənglə sərrast güllə atar, quşu göydə vurardı. Həm də "Mənim dostum" poemasında təsvir edilən Tirmə adlı itiyə ova çıxsa, bundan böyük həzz alardı.

Xasayın yaşadığı evə bitişik kolxozun taxıl anbarı vardı. Bir dəfə gecəyən oğrular anbarı yarmış, xeyli taxıl aparmışdılar. O işə ya xəbər olmamış, ya da laqeydlilik göstərmişdi. Buna görə Xasayı həbs etmişdilər. Lakin əldə cid-

di sübut olmadığından onu buraxmışdılar. Xasay elə bir adam idi ki, özü barədə daha çox düşünərdi.

T.Babayeyin xatirəsindən də aydınlaşır ki, "Mənim dostum" poemasının mövzusunun şairə həyat özü vermişdir. Əski dünya ilə, qolçomaq ünsürləri ilə ciddi mübarizə etdiyi bir dövrdə Saday kimi "müəllim" in mövqeyi şairi qəzəbləndirir. Əsərin satirik qəhrəmanı Saday buqələmunşayağı dondan-dona giren bir ziyalıdır. İnqilabdan əvvəl "müəllimliklə" məşğul olan bu adam Göyçə mahalındanır və Qoridə təhsil almışdır. Türkmənistan, Gəncədə, Bakıda müəllimlik edib, pis əməllər üstündə ifşa edilib. Maarif müfəttişi kimi Zuvand rayonuna göndərilib.

Saxtakarlıq etdiyinə görə işfa olunmuş Xasay Nəsimovu şair Saday adı ilə poemada oxuculara belə təqdim edir.

Lerik rayonunun maarif cəbhəsində mübarizə etdiyi bir dövrdə Almazlar kimi qoç döyüşünə girmək əvəzinə Saday "Müəllim babayam, mənə nə firqə? Mənim yolum başqa, məsləkəim başqa" - deyir. Saday kimi müəllimlərin məsləkəsizliyi barədə oxucuda aydın təsəvvür yaranır. Şair öz şəxsi mənafeyini ictimai mənafeədən üstün tutmağı xalq müəlliminə bağışlanmaz səhv hədəb edir.

Şair Saday barədə danışanda nə qədər satirikdirsə, onun ova çıxıb gəldiyi yerləri təsvir edəndə bir o qədər lirikdir.

Zuvand meşələrini şair ilhamla qələmə almışdır.

...Zuvand meşələri olduqca qalın...

Bakıya gətməsin sənin xəyalın.

Göylərdə lacivərd, əlvan buludlar,

Yerlərdə meşələr, boylu palıdlar.

Qızılqöz ağaclar, dəmir ağaclar,

Rəngin bir xalığı bənzər yamaclar.

Gül-gülü çağırır, çiçək-çiçəyi.

Sular qart dağların bəyaz bircəyi.

Belə mənərdən kim ayrılır, kim?!..

Əsərdə Lerikin təbiəti beləcə yaddaqalan lövhələrdə əks etdirilmişdir.

Şair poemanın sonunda müəllimlərin inqilab işi uğrunda nələr çəkdiyini yada salır, Saday kimi adamların işə müəllim adına ləkə gətirdiyini qeyd edir və məsləhət görür ki, "qovun içinizdən böylələrini".

"Mənim dostum" poeması Lerikin füsunkar təbiətinin bədii əsərlərdə ilk ifadəsi baxımından da əhəmiyyətlidir.

İdris ŞÜKÜRLÜ,
Azərbaycan Əməkdar jurnalisti
Lerik-Bakı